

Onzen Heertje

Kw 2017/3

v. u. OH vzw., Doornstraat 11A, 8970 Poperinge
ter gelegenheid van DE PRESENTATIE in de Letterbeek 2016

Feest

Joden, Assyriërs, Babyloniërs, Germanen, Kelten, Feniciërs, Egyptenaren, Romeinen, Grieken, Meden en Perzen, allemaal mensen die met dezelfde archetype en gewoon dezelfde ontwikkelingen. Een potje, een mengsel van tijdsgeest, gebeurtenissen, natuurelementen, opvattingen, geestelijke en socio-culturele ontwikkelingen.

Met een feest wil men én vasthouden én vergeten: uit de bol gaan. Negatieve belevenissen te boven komen, bezweren en bestendigen. Met dans en feest de gemeenschap hechten. Kermis, kerkmis rond de patroonheilige, de foer, de stad, een stap in het leven. Feesten worden met optochten, toeters en bellen geaccentueerd. En daar heeft de economie goud in gezien. Zo komt het dat feesten in de kalender¹ zijn ingeschreven.

Babylonische en Joodse kalender

De eerste joodse kalender is op de oude Babylonische kalender gebaseerd (1500 v. Chr. Mozes). Dat was een

¹ Het woord kalender is van het Latijn: kalendae. Dat waren de eerste dagen van de maand bij de Romeinen. Dan werd afgeroepen wanneer er nieuwe maan was. Dat had belang in verband met de feesten. In kerkelijk verband waren de nonen afhankelijk van de vijfde of de zevende dag van de maand bepaald. De uitdrukking met de Griekse kalenden betekent 'nooit'; de Griekse kalender kende geen kalenden. De nonen zijn in de Romeinse kalender de negende dagen voor de Iden (inclusief) van de maand. Voor de maanden maart, mei, juli en oktober betekent dit de zevende dag. Voor januari, februari, april, juni, augustus, september, november en december is dit de vijfde dag. De Idus of Iden is de Romeinse term voor de dag van de volle maan, die valt op de 13e of 15e dag van een maand. Het woord is tegenwoordig vooral bekend omdat Julius Caesar op de Iden van maart (15 maart) van het jaar 44 v.Chr. werd vermoord.

Achtergronden van het Kerstfeest

echte maankalender inclusief schrikkelmaanden. De namen van de maanden van de oude Babylonische kalender waren: Nisanu, Ayaru, Simanu, Du'uzu, Abu, Ululu, Tashritu, Arakhsama, Kislimu, Tebetu, Shabatu en Adaru. Indien daar behoefte aan was dan werd een extra maand toegevoegd, en wel hetzij Adaru II hetzij Ululu II. Verder is er weinig bekend over de oude Babylonische kalender. De joodse jaartelling begint bij de schepping, die volgens de joden in 3761 v. Chr. plaatsvond². De joodse dag begint met zonsondergang. Daarom beginnen sjabbat en alle feestdagen met het verdwijnen van het daglicht en eindigen zij bij het verschijnen van drie sterren aan de hemel (de dag begint wanneer men iemand kan herkennen)..

Juliaanse kalender

De juliaanse kalender is genoemd naar Julius Caesar, die hem, in zijn hoedanigheid van Pontifex Maximus (hoofd van de Romeinse eredienst) in 45 v. Chr. invoerde als finale correctie op de Romeinse versie van de Egyptische kalender. Die was eerder reeds door Alexander III de Grote onder invloed van het Hellenisme over het hele Middellandse Zeegebied verspreid geraakt.

De juliaanse kalender had al schrikkeljaren. Hij is in werkelijkheid elf minuten langer dan het tropisch jaar (seizoenkalender). Daardoor loopt de kalender in duizend jaar 7,8 dagen achter op de zon. Deze fout werd in 1582 met de Gregoriaanse kalender hersteld. Verder is de belangrijkste reden dat westerlingen de zonnekalender gebruiken het feit dat de Romeinen de zonnekalender hanteerden om hun goden te eren. Dit blijkt

bijvoorbeeld uit het feit, dat Maart de maand van Mars is. Juni is de maand van Juno. Januari is genoemd naar de god Janus. Mei komt van Maia.

Gregoriaanse kalender

Omdat de Juliaanse kalender achterliep, werd het systeem van schrikkeljaren aangepast, zodat elk jaartal dat deelbaar was door 4 maar ook door 100 voortaan geen schrikkeljaar is, behalve als het ook door 400 te delen is. Dat betekent dat bijvoorbeeld

1600, 2000 en 2400 schrikkeljaren zijn, maar 1700, 1800, 1900, 2100, 2200 en 2300 niet. Het gemiddelde gregoriaanse jaar duurt derhalve 365,2425 dagen. Per 1000 jaren worden er daardoor gemiddeld 7,5 dagen gecorrigeerd. 2

² Joden zeggen niet voor Christus. Maar korten vaak af CJ en bedoelen hiermee Christelijk jaarrekening/jaartelling. A° Dⁱ is de Romeinse en R.K. jaarrekening.

Achtergronden van het Kerstfeest

De gregoriaanse kalender is voor het eerst voorgesteld door de Napolitaanse arts Aloisius Lilius, en werd overgenomen door het Concilie van Trente (1545-1563). Paus Gregorius XIII kon pas in 1582 met de bul *Inter gravissimas* deze kalenderhervorming doorvoeren. Door het weglaten van 10 dagen werd het begin van de lente teruggebracht naar 21 maart. De weekdays liepen zonder onderbreking door, op donderdag 4 oktober volgde vrijdag 15 oktober 1582³.

Dionysius

Het kalender wordt herberekend als Dionysius Exiguus van de Paus de opdracht krijgt om de terugkoppeling te doen naar het geboortjaar van Christus. Hij presenteerde de nieuwe Anno Domini jaartelling in 526 aan officiële vertegenwoordigers van paus Johannes I (Toscane, geboortedatum onbekend - Ravenna, 18 mei 526), helaas zonder onmiddellijk succes. Gedurende de ruim een eeuw die daarop volgde bleef de controverse omtrent de juiste datum van Paaszondag. (de kerk van Alexandrië vs de kerk van Rome). Beda Venerabilis (omstr. 731) gebruikt die om zijn paascyclus te construeren. Pas met de Gregoriaanse kalender was het relatief algemeen zoals we het nu kennen.

De verwijzing naar de dagen van Herodes de Grote, die regeerde als vazalkoning over Judea van 40 v.Chr. tot 4 v.Chr. doet historici de

wenkbrauwen fronsen.

Munt van Herodes. Dionysius werkte met de indicties van Diocletianus

Kerstmis

De reden waarom Kerstmis (de veronderstelde geboortedag van Jezus) en Nieuwjaar niet op dezelfde dag vallen is een beslissing van keizer Constantijn de Grote⁴ in de vierde eeuw.

De Germanen vierden rond Midwinter (21 december) reeds midwinter- of joel-feesten (winterzonnwende) waarbij het boze werd verjaagd en het

³ Vandaar de nieuwe en oude stijl (// mirakeljaar in Poperinge).

⁴ °280-+337, met discussie over zijn geboortedatum en vele historische overdrijvingen.

Achtergronden van het Kerstfeest

licht werd begroet. Op 25 december werd rond het Middellandse Zeegebied tot dan toe de zonnegod vereerd onder vele verschillende namen zoals Ra in Egypte en Helios in Griekenland. In het late Romeinse Rijk was dit vooral de zonnegod Sol Invictus (=de onoverwinnelijke zon). Omdat Jezus het Licht van de Wereld genoemd werd⁵, besloot Constantijn de Grote dat de geboorte van Christus gevierd zou worden in de periode dat 'heidenen' reeds gewend waren te vieren. Bovendien waren de dagen rond 25 december reeds vrije dagen der saturnaliën

Het kerstverhaal van Lucas

Het is van belang dat Lucas zijn evangelie heeft geschreven ongeveer 60 jaar na de geboorte van Christus. Ook gaat men er over het algemeen van uit dat Lucas zijn evangelie heeft geschreven vóór de verwoesting van Jeruzalem in 70 n. Chr. door de Romeinen. Tevens moet er op worden gewezen dat Lucas een zeer nauwe medewerker en leerling is geweest van de apostel Paulus, die in de jaren 40-60 het evangelie in de Romeinse wereld heeft verkondigd.

Lucas schreef geen geboorteverhaal aan sich maar een verhaal ten dienste van de verkondiging van het evangelie (tendenzliteratuur).

Lucas en Paulus

Lucas heeft van Paulus alle gegevens van het Eerste Verbond.

Het verblijf bij de Farao's uit Egypte, met de dood van de Egyptische kinderen, de voorkeur voor de minste (David als herder), enz. Lucas laat Jezus in doeken wikkelen zoals het een gewoon kind betreft. Jezus is mens geworden. Daar wordt niet rechtstreeks een godenverhaal aan gekoppeld. Het Tweede Verbond heft het Eerste niet op. De thora is voor Paulus – ook al wordt dat soms gezegd – niet te

verwerpen. Jezus wordt als eerstgeborene in de tempel gebracht en losgekocht.

⁵ 1 In het begin was het woord, en het woord was bij God, en het woord was God. 2 Het was in het begin bij God. 3 Alles is door Hem ontstaan, en buiten Hem om is er niets ontstaan. Wat ontstaan was, 4 had leven in Hem, en het leven was het licht van de mensen. 5 Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis kon het niet aan.

Achtergronden van het Kerstfeest

Kribbe

De evangelist schrijft over een kribbe, voederbak (Grieks: φάτνη phatnei). Hij beschrijft geen locatie (grot, stal). De herders en de kribbe wijzen op een dierenverblijf. In zoverre ze met de ezel waren is het niet onlogisch dat ze op die manier hun plan zouden trekken.

Tenslotte wijst Lucas op geen plaats in de herberg. De aardse glorie van het huis van David was vergaan. Ook hier speelt weer een profetisch motief een rol. Jesaja had gewezen op de Messias als een rijsje/twigg uit een afgehouden boomstronk⁶ (Jesaja 11: 1). Kennelijk wil Lucas dit profetisch gegeven onderstrepen. Bethlehem correspondeert met de teksten uit het Eerste Verbond.

Jezus is de profeet die niet herkend wordt in eigen stad: Jeruzalem.

Folklore

De kerststal

De kerststal is een erfenis van de Heilige Franciscus (1223); Koning Honorius stond hem toe Jezus' geboorte uit te beelden met behulp van personen die het kerstverhaal uitbeeldden. In een bos in Italië bij Greccio werd de stal gebouwd. Figuranten mochten Maria, Jozef, de herders en het kindje Jezus uitbeelden. Ook werden de os, de ezel en schaapjes er bij gezet. De gelovigen konden nu, net als de herders in Bethlehem, de kribbe bezoeken. In de basiliek van Maria de Meerdere in Rome beweert men delen van de wieg, de doeken, de mantel van Jozef en haver uit de kribbe te hebben. De Napolitaanse stalletjes zijn bekend.

Kerstgeschenken

Het geven van geschenken hoort ook oorspronkelijk bij de heidense rituelen. Het hoort *bij het Joelfeest*, maar ook bij het feest ter ere van de *zonnegod Mithras*. Maarten Luther schafte in 1535 het tot dan toe de gebruikelijke Sinterklaasviering af. Niet Sinterklaas maar het kerstkindje Jezus bracht nu de gaven, oftewel de geschenken (den engel in Westouter en Nieuwkerke, later Père Noël).

Geschenken waren de uiting van religie, binding, enerzijds opdat de vruchtbaarheid zou blijven, anderzijds om dank voor (Wekenfeest). Zo blijven ze zinvol op de dag dat de VREDE (heureux, joyeux, zalig en gelukkig) wordt

⁶ Jesaja 11: 1 *En er zal een rijsje voortkomen uit de tronk van Isai en een scheut uit zijn wortelen zal vrucht dragen.*

Achtergronden van het Kerstfeest

gewenst wordt ze door die geschenken geconsolideerd. De manier waarop men aan religie doet zal dan een andere inhoud geven aan die geschenken... Zie verder Sinterklaas.

Os en ezel

De os שור en de ezel חמור (klein vee, schorremorrie) worden in het evangelie niet vernoemd. Ze vullen de boodschap van Lucas goed aan.

Een rund herkent zijn meester, een ezel kent zijn voederbak, maar Israël mist elk inzicht, mijn volk leeft in onwetendheid. Jes. 1: 3: *Een rund kent zijn eigenaar en een ezel de krib van zijn meester, maar Israël heeft geen begrip, mijn volk geen inzicht.*

Spar

Oorspronkelijk heeft de kerstboom, de spar weinig met kerst te maken. Ook dit is een heidens traditioneel gebruik. Al lang voor dat Christus werd geboren werd deze *altijd groenblijvende boom* al *versierd met zonnen, manen en sterren*. Ook appels, noten, zaden en eieren werden als offers aan de goden opgehangen. Ze werden gezien als symbolen van *vruchtbaarheid (meibomen)*.

De goden nuttigden ze om hun onsterfelijkheid te behouden.

Verskillende volkeren in het oosten gebruikten bomen om kwaad af te weren of om er kracht aan te ontfangen (druïden, eik). Eigenlijk is de kerstboom een protestants gebruik. Maarten Luther was één van de eersten die de kerstboom plaatste. Tegen het einde van de 19de eeuw deed de boom zijn intrede in de katholieke kerken en huizen. De Paus probeerde dit heidense ritueel tegen te gaan, echter zonder succes.

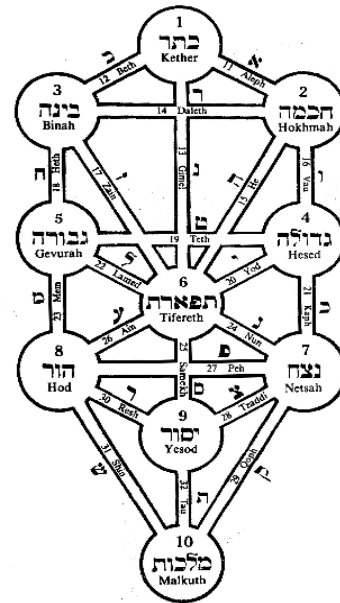
Nu staat hij symbool voor de boom van het paradijs waaraan de *vruchten des levens* hangen⁷ (Jezus in boek Openb. (2:7, 22:2 en 22:19))

"Toen dacht God, de HEER: Nu is de mens aan ons gelijk geworden, nu heeft hij kennis van goed en kwaad. Nu wil ik voorkomen dat hij ook vruchten van de levensboom plukt, want als hij die zou eten, zou hij eeuwig leven."(NBV, Gen 3:22)

Kerstboomballen

Glimmende glazen ballen en blinkende voorwerpen zoals kristal en spiegels zijn al eeuwenlang bekend, al lang voordat de kerstboom een bekend gebruik was. *Heksenballen* waren al populair in de 18de eeuw in Engeland, maar hun eigenlijke oorsprong is al veel ouder. Al meer dan 300 jaar geleden werden glazen ballen voor de ramen

⁷ Jezus in boek Openb. 2: 7, 22: 2 en 22: 19.

Achtergronden van het Kerstfeest

gehangen om *vervloeking*, *boze geesten* en *ongeluk af te weren*. De heks, zo geloofde men, was bang voor haar eigen spiegelbeeld en dat gold zeker voor een verwrongen beeld zoals zij zich zag in de bolle vorm.. Tijdens de zonnewende feesten, eind december (rondom onze kerstviering), werden in de noordelijke landen heksenballen opgehangen omdat men dacht dat de Sjamaan (een toverpriester) zou verschijnen als de zon op het laagste punt stond.

Oude gegevens hierover werden beschreven door Jacob van Maerlant. Hij schreef in zijn werk *Der Naturen Bloemen*⁸: De steen Adamas (diamant; gekristalliseerde koolstof) 'es nutte te toeverien' over de steen Gagat (een zwarte sterk blinkende Steen) schrijft hij: jeghen toeverie es hi goet'.

Geschenken

Het geven van geschenken hoort ook oorspronkelijk bij de heidense rituelen. Het hoort bij het Joelfeest, maar ook bij het feest ter ere van de *zonnegod Mithras*. Daarom wilde Maarten Luther dat afschaffen in 1535. Hij zag in de gebruikelijke Sinterklaasviering een heidens gebruik⁹. af. Niet Sinterklaas maar het kerstkindje Jezus bracht nu de gaven, oftewel de geschenken.

Geschenken waren de uiting van religie, binding, enerzijds opdat de vruchtbaarheid zou blijven, anderzijds om dank voor (Wekenfeest) . Zo blijven ze zinvol op de dag dat de VREDE wordt gewenst wordt ze door die geschenken geconsolideerd. De manier waarop men aan religie doet zal dan een andere inhoud geven aan die geschenken...

Moderne offerrituelen oorlogs- en verkeersslachtoffers vervangen de offers niet. Verinnerlijking van het offer door geloof maakt een groot verschil. JHWH was ook niet blij met de vette offers van het Eerste Verbond omdat ze niet uit barmhartigheid zijn.

⁸ 1266.

⁹ Het zou interessant zijn het fenomeen van de *de engel* die met kerst komt in Heuvelland te onderzoeken in hoeverre dit een nieuwgezinden oorsprong heeft.

Achtergronden van het Kerstfeest

Engelenhaar

Grieken en Germanen kenden het *haar-offer* en hingen lokken afgesneden haar in de bomen¹⁰. Misschien heeft ons engelenhaar hier iets mee te maken.

Kaarsen

In de heidense tijden werden ter ere van de opkomende zon en de vruchtbaarheid veel licht gemaakt. Elektriciteit bestond niet, dus men deed dat door het aansteken van kaarsen. Ook werden vreugdevuren ontstoken en bomen verbrand. Het licht zou de boze geesten op de vlucht doen jagen

Klokkengelui en ander lawaai

Door flink lawaai te maken werden er klokken geluid, trommels werden geslagen en kanonschoten gelost. Dit alles met als enige doel, de boze geesten van de overleden te verjagen.

Rode paddestoeltjes in kerststukjes

In kerststukjes zitten vaak paddenstoelen, rood met witte stippen. Dit is een van de hallucinerende paddenstoelen die door magiërs werd gebruik.

Rook- of r(a)uwe nachten

Waarschijnlijk waren er eerst maar vier zulke, Rook- of Ruwe Nachten, dat waren de Thomasdag (21 december), kerstavond (de dag voor

kerst, 24 december), oudejaarsavond en de Driekoningennacht (6 januari). De naam voor deze dagen voert terug op tijden, dat een priester, de huisheer of de huisvrouw het huis uitrookte met rook van *gewijde kruiden*, om boze geesten, demonen en duivels te verdrijven. (Rook, Duits: Rauch).

Na het uitroken werden alle vertrekken van het huis en ook de stallen besprenkeld met wijwater als een soort verzegeling.

Hierbij werden gebeden uitgesproken, de staldeur naar buiten mocht tot het einde van de Twaalf niet meer geopend worden.

¹⁰ Boudewijn IX, die in 1202 op kruistocht vertrok en in april 1205 spoorloos verdween, zag de Onze Lieve Vrouwekerk in Kortrijk nooit afgewerkt. Het was nochtans zijn bedoeling om hier de relikwie van het Heilig Haar van Christus onder te brengen, dat zijn grootoom Filips van de Elzas tijdens de derde kruistocht van het Heilig Land zou hebben meegebracht. Haar is blijkbaar als relik vrij geëerd. Engelenhaar hoort wel bij de verhalen van de fantastische middeleeuwen. Het offeren van haar bij de Germanen hebben we slechts een maal teruggevonden.

Achtergronden van het Kerstfeest

In een pan werd wat van de gloed uit het haardvuur gedaan, en daarop werd wierook, gewijde kruiden of delen van een op palmzondag gewijde bezem gelegd. Met dit rookvat ging men dan rond.. Tijdens de Twaalf was *tovenarij* extra sterk. Aan de andere kant moest men dus op z'n hoede zijn voor tovenarij van anderen. Wanneer men een pet of hoed boven de rook hield en deze dan opzette, had men een goede bescherming voor het nieuwe jaar tegen hoofdpijn.

Tijdens de twaalf dienden vele werkzaamheden stil te liggen, omdat die anders ongeluk brachten. Er mocht *geen graan gedorst worden*. De *was mocht niet gedaan worden*, pas na de 6de januari mochten vuile kleren weer gewassen worden, en wanneer *Vrouw Holle* in deze dagen langskwam, en zag dat het werk aan spinnewiel en weefgetouw niet klaar was en dat er niet ordelijk opgeruimd was, dan kon de huisvrouw op een flinke straf rekenen,

De Wilde Jacht werd vaak gesymboliseerd door wild en ruw uitziende, sterk behaarde maskers. Vandaar, dat ook wel van de Ruwe Nachten gesproken werd, waarbij *ruw* in de vroegere betekenis van *grof, harig en ongetemd* werd bedoeld. Die maskers werden *Perchten* genoemd, en daarbij kan men denken aan Perchta, zoals Vrouw Holle in zuidelijker streken ook wel werd genoemd. ..

Lotdagen

Lot in de oude betekenis van *luister*. Ook dromen tijdens de Twaalf zouden hetzelfde *voorspellende* karakter hebben.

Men geloofde, dat het weer tijdens deze twaalf dagen een weersvoorspelling van de respectievelijke komende maanden waren.

De Rook- of Ruwe Nachten gaan terug tot in het oude Griekenland en zoals wij ze kennen hebben ze zowel Germaanse als ook Romeinse wortels. Maar ook in de oude culturen van *Japan en China* treft men dergelijke riten aan; Overal werden die zes laatste en de zes eerste nachten bij een jaarwisseling als een hoogtepunt in de sociale gemeenschap gezien. Volgens oeroude overleveringen bezoeken in deze tijd de geesten van de gestorvenen de levende mensen. In z'n algemeenheid kunnen deze nachten gezien worden als het terugkeren van zielen en het verschijnen van geesten.

In een sage wordt verteld, dat tijdens de Twaalf Dagen de heidense machten met veel geweld regeren. De God Wodan, ook vaak de *Wilde Jager* genoemd, geeft (boze) geesten toegang tot de aarde en leidt ze als een groot leger in een wilde jacht. De roodogige *Germaanse doodsgodin* HEL reist, evenals Vrouw Holle_rond, en in enige streken was het de gewoonte om elke avond in de tuin de vruchtbomen te schudden en hen toe te roepen: *Boompje, boompje, slaap niet, Vrouw Holle komt*. Wodan, *de leider rijdt op zijn beroemde paard en is te herkennen aan zijn grote slappe hoed en zijn lange, wijde mantel*.

Een andere sage verhaalt, dat de zielen van gestorvenen, samen met wilde zwijnen, hazen en andere dieren het gevolg van de Wilde Horde vormen, en voor

Achtergronden van het Kerstfeest

dat leger van ongeveer een half miljoen geesten rennen 24 grote zwarte honden uit. 's Nachts kan men de jachtroepen en het hondegeblaf horen.

Adventskrans

De adventskrans is rond en symboliseert de aarde, heel de wereld. Hij staat ook voor het terugkomen van de jaargetijden. De vier kaarsen op de krans geven niet alleen de vier weken van voorbereiding aan, maar ook de vier windstreken noord, zuid, oost en west.

Als de zon stilstond, zo dachten de Germanen, *werkte* zij niet. . Door een karrenwiel te versieren met takken groen uit het bos wilde men dit symbolisch

kenbaar maken door dit rad op te hangen. Hetzelfde idee zit achter het Borellevuur (lente).

Tussen de kaarsen wordt soms een paars lint gedraaid om de krans.

Deze kleur is de liturgische kleur van de Advent in de Katholieke Kerk. Het gebruik van dennengroen en/of hulst verwijst naar continuïteit, kaarsen van bijenwas dragen bij aan de symboliek.

In België, Oostenrijk en Zwitserland bestaat hier en daar het gebruik ook kaarsen te laten spreken:

paars = versterving, bruin = volharding en verwachting, groen = hoop, wit = gebed.

Joel en midwinter 1

Hulst

De hulst is van de Kelten, de boomstronk van de Germanen.

De oudste kersttradities vielen samen met de inachtneming van het Joelfeest, de geboortedag van

de god van de nieuwe zon. De Kelten geven ons het idee dat de *Hulstkoning* op deze dag stierf; de Hulstkoning was het oude jaar en de korter wordende dagen. De *Eikenkoning* werd op deze dag geboren; hij was het nieuwe jaar en de langer wordende dagen. De viering van Kersmis op 25 December valt ook samen met het winterse Zonnewendefeest, of *solstitium*. Solstitium betekent *zonnestilstand*. Het winter-solstitium is de kortste dag en de langste nacht van het jaar. Dit betekent dat de hoogte van de zon rond het middaguur van dag tot dag statisch leek. Zowel het Joelfeest als het Zonnewendefeest werden gevierd. Omdat een nieuw jaar een nieuw begin betekende,

Achtergronden van het Kerstfeest

We tasten inderdaad in de schemer naar de historische getuigenissen. Het joelfeest is pas in betrouwbare bronnen vernoemd einde eerste millennium¹¹. De uitdrukking *Joeldrinken* duidt erop dat het drinken een wezenlijk bestanddeel van het feest vormde, hetgeen op een beneveling wijst. Dit was inherent aan meer oude cultussen (waaronder niet het minst de Dionysuscultus en de Bachanalieën).

De hulst herinnert aan de groene takken bij de Saturnalieën. De vruchtjes van die plant mochten niet plat getrapt worden. Ze waren het geliefkoosd voedsel voor het roodborstje. Dat vogeltje had een doorn uit het hoofd gehaald van Jezus en kwam zo aan dat rood borstje.

FREYR, vruchtbaarheid en vrede

De dichter vermeldt in zijn tekst *Freys leikr, Het Spel van Freyr*, zonder verdere toelichting. Freyr was een *vruchtbaarheidsgodheid*. Men kan er dus in elk geval van uitgaan dat het feest met vroegere vruchtbaarheidsriten gepaard ging, waar ook latere bronnen over berichten.

De *offerrituelen* die door Snorri Sturluson en anderen worden afgeschilderd worden niet als authentiek beschouwd. Men houdt ze vandaag de dag eerder voor literaire constructies onder invloed van het christendom.

Maar de *geloofte* die men met een *hand op een everzwijn* aflegde dat daarna dan aan Freyr werd geofferd, schijnt wel een voorchristelijk element te zijn, ook al is de overlevering ervan relatief laat in de tijd tot ons gekomen. Freyr's bekendste attributen zijn het gouden zwijn *Gullinbursti*, het schip *Skíðblaðnir* en zijn *zelfstrijdend zwaard*, dat hij aan zijn dienaar Skirnir had gegeven toen deze voor hem de reuzin Gerðr ging bezoeken om haar aan Freyr te koppelen.

Vrede en vruchtbaarheid lijken in de Noordse godsdienst nauw met elkaar verbonden te zijn geweest. Offers waarmee men hoopte *vruchtbaarheid en vrede* af te smeken werden vaak tegelijkertijd gebracht en het gold als een van de speciale taken van de vruchtbaarheidsgoden om vrede onder de mensen te bewaren. In de tempels van Freyr was het dragen van *wapens* dan ook *verboden*,

¹¹ Het Haraldskvædi dat rond 900 is ontstaan, is het enige skaldendicht van voor 1100 waarin het Joelfeest wordt genoemd. De dichter stelt het Joelfeest dat op het land werd gevierd tegenover het Joeldrinken van de zee krijgers. In stanza 6 van dit lied luidt het aldus: *De koning wil het Joel buiten (op zee) drinken en het Spel van Freyr beginnen*.

Achtergronden van het Kerstfeest

en op zijn heilige plaatsen rustte een *taboe op onderling bloedvergieten*. Volgens Adam van Bremen waren er om de negen jaar vieringen waarbij zowel mensenoffers als dierenoffers werden gehouden. Freyr had zijn standbeeld in de grote tempel van Uppsala naast de beelden van Odin en Thor stond.

Freya

Sprekend is hoe wij in den lande de namen van onze dagen naar deze goden en godinnen hebben genoemd.

Freya is de naamgeeftser van onze vrijdag.

Frea of Freyja is de Noordse godin van de vruchtbaarheid, de liefde en de wellust.

Zij was mooi en machtig. Ze was tegelijk ook vechtersbaas. Van tijd tot tijd wierp ze zich mee in één of andere veldslag. Als het er op aankwam wierp ze zich met evenveel vuur in de strijd als een Walkure. Dat is ook de reden waarom Freya soms wordt beschouwd als de aanvoerster van de *Walkuren* (Odin is echter hun aanvoerder). Als vruchtbaarheidsgodin heeft zij veel aspecten van de Moedergodin¹² (Haar wapen is de spinrok).

Een ander zeer bekend attribuut van Freya zijn haar *boskatten*. Deze dieren zie je bijna altijd met Freya afgebeeld en trekken haar strijdswagen vooruit. Deze boskatten, stonden symbool voor de *magie* waarvan Freya ook de godin was. De ene boskat was zwart en de andere was wit. Later in de tijd van de Christenen werd Freya in de ban gedaan en werden haar boskatten als kwade krachten beschouwd. Tenminste alleen de zwarte boskat, de andere kat werd door de Christenen weggelaten. Dit is dus waarom de zwarte kat als magisch wordt beschouwd.

Kelten: Druïden

Van de Kelten is heel weinig bekend omdat ze zelf niet opschreven. De druïde was én rechter én priester als we in onze termen spreken¹³. We lezen over de verwijzing naar de eik waaronder ze vergaderden. De hulst zou een van hun heilige planten zijn. Het is wisfull thinking dat onze voorouders de koningen bij de stal als wijzen hebben gezien. Alhoewel de tekst van het Lucas evangelie zeker in de grondtekst magiërs, sterrenkundigen bedoelt. In het weinige dat van de druïde verteld wordt zit een bijzondere kennis van de cyclus van zon en maan vermeld.

Vaak wordt verwezen naar de god Mithras. Hij werd nl. eveneens geboren in een *stal* en bij zijn geboorte waren wel drie koningen aanwezig.

¹² Haar wapen is de spinrok.

¹³ bron: Caesar en Cicero.

Achtergronden van het Kerstfeest

De Mithrascultus, met zijn mystieke vormen van astrologie (dierenriem) en zonnecultus¹⁴, maakte gebruik van donkere, onderaardse, met wierook gevulde ruimten als mysterieuze vergaderruimten en hield initiatierites om nieuwe volgelingen in te wijden in de geheimen van de leer.

Het mithraïsme was een geduchte rivaal van het in opkomst zijnde christendom. De keizer Iulianus Apostata probeerde nog om de cultus in ere te herstellen, maar in de 4de en 5de eeuw werd de cultus verboden en verdrongen door het zegevierende christendom. Het *hoofddekse* van Mithras werd door de Romeinen een mitra of mijter genoemd. Mithras was mogelijk gebaseerd op de Oud-Perzische god Mithra die ook een belangrijke rol speelde als goddelijk wezen in het *Zoroastrisme*, en die eerder ook als Mitra naast Varuna, Agni en Indra voorkwam in het pantheon van de Indo-Ariërs die zich op de Vedische traditie beriepen.

Volgens sommigen zijn bepaalde kenmerken van de figuur Jezus ontleend aan Mithras. Er zijn opvallende overeenkomsten tussen de twee: zo werd Mithras – net als volgens de traditie Jezus – op 25 december geboren van een maagdelijke moeder, was hij de zoon van God, had hij 12 discipelen en een laatste avondmaal, werd hij in een graf in de rotsen gelegd, en herrees hij na drie dagen uit de dood. Opvallend genoeg zou 25 december ook de geboortedag van Osiris, Adonis en Dionysus zijn. Volgens critici van deze visie, zoals Lee Strobel, werd de Mithrascultus juist van deze elementen voorzien *nadat het christendom populair werd, wat zou duiden op een omgekeerde beïnvloeding*.

¹⁴ Mithras werd wel Sol Invictus, de onoverwinnelijke zon, genoemd.

Achtergronden van het Kerstfeest

Dertiendag: Driekoningen/magiërs

De Dertiendag, of wel de Dertiende heilige nacht, staat in noord-west Europa bekend als laatste dag van de Joeltijd. De Joeltijd kent twaalf gewijde nachten (Weihnachten) en de volgende dertiende dag is de afsluiter van de Midwintertijd. De dag wordt nog steeds gevierd, maar staat nu bekend als driekoningen. In het evangelie spreekt men van de 3 wijzen (drie magiërs) De drie koningen komen na het afsluiten van het Midwinterfeest als de drie nieuwe jaargetijden. Koning Lente, Koning Zomer en Koning Herfst treden aan na de Winter. Graankorrels, noten en de bonen zijn de behuizing van de levenskracht. (het heil) Op de kortste dag heeft de levensgeest daarin zijn intrek genomen, om wat later te ontkiemen zodat het leven zich openbaart. Op 6 januari de dertiende dag wordt dit ontkiemen gevierd. Tot die dag mag je geen bonen, want die zijn dan, net als alle zaden, heilig in de heilige tijd van afwachting gedurende de 12 heilige nachten.

Aanvankelijk waren de magiërs nog anoniem. In de 6de eeuw in Pseudo-Mattheus

16: 1 wordt het meer wat we nu kennen. Dan bepaalt hij hen bij de namen van de drie bezoekers bij Abraham¹⁵. Melchior, Balthazar en Gaspar zijn namen met een apocriefe oorsprong.

Mattheus en Lucas vertellen van de herders en de koningen. Matth. 2: 13 vertelt dat na het vertrek van de magiërs Jezus met zijn ouders naar Egypte trekt.

Luc. 2: 21 vertelt dat Hij de 8ste dag wordt besneden. Lev. 12 preciseert dat een vrouw haar zoon na 40 dagen moest opdragen in de tempel. Volgens Luc.

bleven ze in de stal bij de herders. De magiërs bezochten ze in huis¹⁶. Ze waren volgens het verhaal niet met drie, ze hadden wel drie geschenken. (voor de koning, de priester en de gezalfde (Messias, profeet).

De passage verwijst naar Jesja 2: 2: *Eens zal de dag komen dat de berg met de tempel van de HEER rotsvast zal staan, verheven boven de heuvels, hoger dan alle bergen. Alle volken zullen daar samenstromen, 3 machtige naties zullen zeggen: Laten we optrekken naar de berg van de HEER, naar de tempel van Jakobs God.*

Met een gewijd stukje krijt werden boven de toegangen van het huis de voorletters van de *drie koningen* uit het apocriefe verhaal geschreven. Dit

¹⁵ Genesis 26: 26-28 26 En Abimelech trok tot hem van Gerar, met Ahuzzat, zijn vriend, en Pichol, zijn krijgsoverste. 27 En Izak zeide tot hen: Waarom zijt gij tot mij gekomen, daar gij mij haat, en hebt mij van u weggezonden ? 28 En zij zeiden: Wij hebben merkkelijk gezien, dat de HEERE met u is; daarom hebben wij gezegd: Laat toch een eed tussen ons zijn, tussen ons en tussen u, en laat ons een verbond met u maken.

¹⁶ Matth. 2: 11: Matthew 2:11 En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeken met Maria, Zijn moeder, en nedervallende hebben zij Hetzelfde aanbeden; en hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken: goud en wierook, en mirre.

Achtergronden van het Kerstfeest

vormde een goede afweer tegen geesten die binnen wilden komen. Driekoningen was vroeger – net zoals Pasen – traditioneel een doopdag. Ter herinnering aan de doop vond met op Driekoningen vroeger de wijding van het water plaats. Met dit wijwater kunnen huizen worden gezegend. Bij deze huiszegen schrijft men in vele landen met krijt de letters *C+M+B* op de deur, waarbij men hoopt alle kwaad op afstand te kunnen houden. Dit blijft dan op of boven deur staan tot Pinksteren.

Het protoevangelie van Jacobus 21: 1¹⁷ staan dan de bekende namen: Melchior, Balthazar en Gaspar.

Volksspreuken

Een bekende volksspreuk is dat als het op Dertiendag vriest, vriest het 6 weken lang.

Zoals de wind op Drie Koningen staat, staat hij bijna het hele jaar.

Als 't Drie Koningen is in het land, stapt de vorst in het Vaderland.

Op Drie Koningen vangt de winter aan.

Op Drie Koningen zijn de dagen gelengd, gelijk een ruiter op z'n peerd sprengd. De Drie Koningen doen de dagen lengen, en de nachten strengen.

Vermeende relieken in Trier

In de Driekoningennacht, de nacht tussen vijf en zes januari wordt de macht van die geesten gebroken door het voortdurende *uitroken* en het branden van *gewijde kaarsen*. Middeleeuwse kerkelijke leiders

wilden het met veel lawaai gepaarde Perchtenlopen (helemaal uitbannen en organiseerden als tegenhanger de zgn. Driekoningsoptochten en in latere tijd kwam het Driekoningszingen er nog bij. Het bijgeloof dat ermee gepaard ging was té spectaculair:

Wanneer een meisje met een reisbezem de rook in de haard wegveegt en daarbij een passende litanie opzei, dan kan ze het gezicht van haar *toekomstige echtgenoot zien in het haardvuur*. Een sage verhaalt hierover van een maagd die dat deed, maar zich verslikte in de litanie, waardoor in de schoorsteen veel lawaai ontstond, en er stenen naar beneden vielen. In haar angst, dat het hele huis zou instorten, begon ze luid om hulp te roepen, maar alle gezinsleden waren naar de kerk. Een buurjongen, die even eens op het huis moest passen, hoorde haar geroep echter en snelde naderbij. Zo zag ze haar toekomstige gade toch nog, want in de loop van het jaar huwden die twee.

¹⁷ Uit de tijd van Clemens van Alexandrië en Origines (185-254).

Achtergronden van het Kerstfeest

Uit een andere streek komt het verhaal, dat, wanneer men tijdens de Ruwe Nachten op het *middernachtelijk uur* door een *driehoekig venster* kijkt, men alle mensen ziet, die in het nieuwe jaar zullen sterven. - Eveneens bestaat de sage dat, wanneer men tijdens deze twaalf nachten tussen 10 en elf uur 's avonds een spiegel begraaft en deze in het eerste uur van het nieuwe jaar weer opgraaft, men daarin de *gezichten van zijn vijanden kan zien*. - En tenslotte.... luistert men tijdens de Twaalf Nachten om middernacht naar paard en rund, die dan kunnen spreken, dan brengt dat zelden geluk..

Het verhaal

Midrasjim

Het gehele evangelieverhaal over de geboorte is een midrasj. Een verhaal van de joden waarbij men gebruik maakt van de oude verhalen¹ om iets van de tijd waarin men schrijft toe te lichten.

Lucas die ons het uitgebreidste rapport geeft is reisgezel geweest van Paulus. Hij is niet rechtstreeks met Jezus als apostel mee opgetrokken. Hij moet schrijven vanuit *horen zeggen*. In het begin interesseerde men zich minder in de geboorte van Jezus¹⁸. Men was té enthousiast over zijn verrijzenis en was in de wolken over Zijn Wederkomst. Als men bij Jezus' geboorte bv. over die volkstelling rapporteert naar aanleiding van de geboorte te Betlehem¹⁹. Dan denkt men meer op de tekst waar Betlehem als de stad van David genoemd was: *de kleine stad, die door God buiten de verwachting van de gerenomeerde mensen, werd uitverkoren... enz..*

¹⁸ Het is zelfs zo dat de geboortedag vierend heidens en verwerpelijk was volgens Ireneaus. Het verhaal van Herodes Antipas, de heiden, die huwde met Herodias, de vrouw van zijn broer diende als voorbeeld. Want precies op zijn verjaardagsfeest vroeg hij het hoofd van Joannes de dooper. Zijn dochter Salomé overhaalde hem omwille van de vraag van haar moeder om Joannes, die hun levenswijze aan klaagde, te onthoofden.

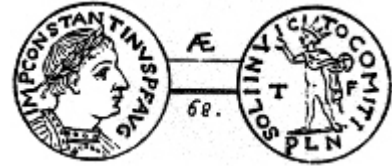
¹⁹ *U, Betlehem in Efrata, al bent u klein onder Juda's stammen, toch zal er, zeg Ik, iemand uit u voortkomen die over Israël gaat heersen (Micha 5: 1).*

Achtergronden van het Kerstfeest

De volkstelling is als detail al een verwijzing naar die koningen, die trendmakers, die ons zouden willen doen geloven dat tellen, meten, vergelijken en kwantiteit geluk betekent. Het is een knipoogje naar de zinloosheid van de macht van getallen.

Kerstmis en epifanie.

Afbeelding muntzijde: afbeelding van Sol de zonnegod (Mitrás) met een globe in de hand met de woorden: SOLI INVICTO COMITI²⁰. Anderen wijzen erop hoe eerder Constantinus wel met een zonneaureool werd afgebeeld en van dat moment niet meer. Historisch is Constantijn vaak wat te sterk als dé bekeerling uitgetekend²¹.

Toen in 315 met Keizer Constantijn de kerk wettelijk aanvaard werd door de Romeinen heeft de keizer altijd meer en meer geprobeerd om de openbare gebeurtenissen een christelijk tintje te geven.

In 321 kregen we de zondag als rustdag, alhoewel tot dan toe de christenen heel zeker de sabbat verder hadden gevierd. De kerk had voorlopig als enig groot feest het Paasfeest want dat had de doorslag gegeven.

In de eerste eeuwen waren er nogal wat theoretische twisten. Was die Jezus alleen een mens als de andere (Arianisme), of was Hij ook mens (Apollinarius)? De kerk stelt al twintig eeuwen dat alleen als Hij én mens én God was de wereld

verlost is. Om die werkelijkheid extra in de verf te zetten wordt aan de Paaskring de Kerstkring als tegenhanger toegevoegd. Het kerstfeest is liturgisch gegroeid uit het feest van de openbaring des Heren of Driekoningen. Eertijds werd op die dag de epifanie, of de openbaring van de Heer gevierd.

²⁰ Toegewijd aan de onoverwinnelijke zon. 'Thereafter his coinage was dominated for several years by "his companion the unconquered Sol", SOLI INVICTO COMITI.'

²¹ 'Constantijn de Grote was begraven als de dertiende apostel met de beelden van de andere twaalf om zijn sarcofaag heen. Zijn opvolgers konden dergelijke architecturale pretenties echter niet zo goed verdragen en daarom was de sarcofaag van de grote keizer naar een mausoleum naast zijn grote kerk in Constantinopel overgebracht.'

Achtergronden van het Kerstfeest

De christenen van het Oosten wilden Jezus leven laten beginnen met een doopsel. Dat doopsel was de openbaring. Daar zou Hij reeds duidelijk gemaakt hebben wie Hij was.

We moeten ons realiseren dat in de joodse geschiedenis waar Jezus in stond er geen doop bestond bij de geboorte. Men ging op de achtste dag in sommige gevallen naar de tempel. In die tempel werd het kind niet gedoopt, maar 'opgedregen'²².

Die geboorte van Christus werd gevierd op de 6 Januari en niet op 25 december. Het verhaal van de doop van Jezus in het begin van Zijn openbaar leven sluit daar goed op aan. Op dat moment openbaart Hij zich²³.

Pas in het midden van de vierde eeuw werd het feest van Jezus geboorte naar de 25 december verschoven en men maakte van het feest van 6 januari een driekoningenfeest. Dit gebeurde niet in een keer en dat is zelfs nu nog niet overal zo. De Armeniërs vieren nu nog de geboorte van Christus op 6 januari. De westerse kerk heeft van het feest, waarin God zich openbaart, het feest gemaakt van Jezus die Zich aan de wijzen openbaart. Zo werd dit oosters feest een beetje ondergeschikt aan het Kerstfeest.

De datum van Kerstmis is dan aangepast aan de feesten bij de Germanen. In de geschriften van Tertullianus²⁴ en die van Origenes²⁵ wordt kerstmis niet vermeld in de lijst van feestdagen van de kerk.

Tijdslijn

Johannes optreedt in *het vijftiende regeringsjaar*

²² Toen de tijd gekomen was dat zij zich volgens de wet van Mozes moesten reinigen, brachten ze Hem naar Jeruzalem om Hem aan te bieden aan de Heer, zoals in de wet van de Heer geschreven staat. Luc 2: 22.

²³ De Vader uit de hemel zegt : "Deze is mijn Uitverkoren Zoon (Luc 3: 22); Jij bent mijn Zoon, vandaag heb Ik je verwekt; (Ps 2: 7; Hand 13: 33). Dit is mijn uitverkoren Zoon; luister naar Hem, (Luc 9: 35).

²⁴ Tertullianus (160-230, belangrijk christelijk schrijver uit Carthago, noord Afrika. Hij was daar presbyter (kerkoudste).

²⁵ Origenes (185-255) Opgeleid door Clemens van Alexandrië, was een bekend en geliefd schrijver uit die tijd. Hij schreef meer dan duizend werken.

Achtergronden van het Kerstfeest

van keizer Tiberius²⁶. Gerekend vanaf de dood van Augustus op 19 augustus 14 liep dit van 19 augustus 28 tot 18 augustus 29. Als men uitgaat van de telling in Syrië, waar het jaar begon op 1 oktober, komt men uit op 1 oktober 27 tot 30 september. Pontius Pilatus was gouverneur van Judea van 26 tot 36 n.Chr. Herodes²⁷ (Antipas) was een zoon van Herodes de Grote en regeerde over Galilea en Perea van 4 v.Chr. tot 39 n. Chr. Zijn halfbroer Filippus was van 4 v.Chr. tot 34 n.Chr. tetrarch van Iturea, Trachonitis en Gaulanitis, landstreken ten noorden en ten oosten van het meer van Galilea. Lysanias was tetrarch van Abilene, een landstreek ten oosten van het Libanongebergte. De periode wordt in religieus opzicht beheerd door: Annas hogepriester van 6 tot 15 n. Chr. Hij bleef daarna zeer invloedrijk²⁸. De fungerende hogepriester was Kajafas (18 tot 36 n.Chr.). Ook in Handelingen 4: 6 worden ze samen vermeld.

Het jaar 0

Het banket van Herodes, Domenico Ghirlandaio, 1490

In feite kunnen we niet van het lopende jaar 0 spreken. Onze tijdrekening bestond sowieso al niet als Christus geboren is. Daarbij komt dat er vanaf de telling een jaar 1 bestaat. Virtueel is Jezus geboren 25 januari van het jaar 1.

²⁶ Luc 3: 1.

²⁷ Hij wordt de tetrach (viervorst) genoemd. Lucas wil hem (vgl. 3: 19 en 9: 7) onderscheiden van zijn vader, koning Herodes (1: 5). Zo ook wordt Antipas in Hand 13: 1 tetrarch genoemd om verwisseling te vermijden met koning Herodes Agrippa I (Hand 12: 1).

²⁸ Joh 18:13-24.

Achtergronden van het Kerstfeest

Toen in 1285 A.U.C.²⁹, d.i. 532³⁰ A°.Dⁱ Dionysius exiguus, de kleinere de opdracht kreeg de reële datum te berekenen van het jaar Onzes Heren heeft hij zich misrekend. Men heeft later de juiste datum van de dood van Herodes achterhaald en het zou zo kunnen dat Herodes de Grote jaren voor onze tijdrekening stierf³¹. De berekeningen hadden het begin vastgelegd op 754 A.U.C. We *kunnen* dus zes jaar uit de tijd zijn want Herodes beval volgens de overlevering alle kinderen tussen 0 en 2 jaar te vermoorden³².

Dat Herodes zo'n wreed mens was, staat geschiedkundig vast. Herodes was een bekwaam bestuurder, en bleef de keizerlijke macht in Rome zijn hele leven trouw. Hij een vreemdeling bij de Joden. Zelfs zijn huwelijk met de Hasmonese prinses Mariamne kon hierin geen verandering brengen. Herodes had volgens Flavius Josephus 10 huwelijken.

Herodes stond bekend als zeer gewelddadig en sloeg geregeld opstanden

hard neer. Ook liet hij 45 leden van de joodse Hoge Raad vermoorden, omdat die een plan van Herodes tegenwerkten. Na enkele jaren werd Herodes zo gehaat dat hij zich nergens meer veilig voelde. Hij wantrouwde iedereen die een gevaar voor hem kon zijn en was constant op zijn hoede voor een mogelijke staatsgreep. Veel Joden in hoge posities kwamen vroeg of laat onder verdenking te staan, meestal onterecht. Zelfs liet Herodes sommigen van zijn eigen familieleden terechtstellen, waaronder zijn eerste vrouw, een aantal leden van zijn schoonfamilie en drie van zijn zoons. Toen keizer Augustus dit hoorde, sprak hij volgens de overlevering: *Je kunt beter Herodes' varken zijn, dan zijn zoon*³³.

Toen Herodes stervende was, wilde hij voorkomen dat niemand zou rouwen. Daarom gaf hij opdracht van iedere familie één vertegenwoordiger in het hippodroom te brengen, en deze te

²⁹ Vanaf de stichting van de stad Rome, 'ab urbe condita'.

³⁰ Onze tijdrekening, 'anno Domini', het jaar des Heren, na Christus.

³¹ Apr. 750 A.U.C.

³² Deze veronderstelling gaat er dan van uit dat de kindermoord een historische gebeurtenis is. We zijn daar echter niet zo heilig van overtuigd.

³³ Een woordspeling in het Grieks *hus* en *huions*.

Achtergronden van het Kerstfeest

doden, als hij gestorven was. Zijn zuster Salomé I liet echter, nog vóór Herodes stierf, deze onschuldige mensen weer vrij.

De kindermoord zelf past echter goed in de voorstelling als Jezus, de nieuwe Mozes is. Mozes redde zijn volk. Jezus is de redder van de mensheid. Ook de Farao in Egypte liet de kinderen doden bij de Hebreeënen. Zoals in het laatste beeld ook te zien is wordt de parallel met Mozes in de iconografie vaker doorgetrokken. Ook Mozes was op de vlucht voor de Farao toen hij naar Midjan trok³⁴.

De wijzen

Koningen en herders

De wijzen hebben goud voor de koning, wierook voor de godheid, mirre om het menselijke lichaam mee. Ook het Eerste Verbond doet in Psalm 71 denken op koningen. De drie koningen (wijzen) Melchior uit Afrika, Balthazar uit Azië en Gaspard³⁵ uit Europa zijn de eerste heidenen die Jezus' boodschap mochten horen zegt de traditie. Van de achtste eeuw af worden ze aanzien als koningen en magiërs uit Oosten en dat leidt men dan af uit de drie geschenken³⁶ die ze

hebben.

Over de geschenken die met Nieuwjaar worden gedeeld. Of die onder de kerstboom liggen rapporteerden we reeds in verband met Germaanse gebruiken. Men het feest van de *onnozele* kinderen³⁷ (slachtoffers van koning Herodes) bestaat het gebruik dat in de kloosters die dag de abt geen baas is. De kloostergemeenschap neemt het beleid over. Dit herinnert aan een Babylonisch gebruik dat er op een dag een spot koning werd aangeduid en dan volgens bepaalde historische teksten zou geofferd zijn om de koning opnieuw aan te zetten, de vruchtbaarheid van het land te restaureren.

³⁴

³⁵ De namen van die koningen komen van Beda Venerabilis (673-735).

³⁶ Messiaanse geschenken (Jes 60:6; Jer 6:20; Ps 72:10-15; Hooglied 3:6).

³⁷ Onnozel is hier in de betekenis van 'niet alle intellectuele vermogens hebben'.

Achtergronden van het Kerstfeest

De wereld op zijn kop is een archetype van de ideale wereld. Ook de Bijbelse wereld kent die droom: de leeuw en het lam, David en Goliath, het schorremorrie aan de macht, rijken zendt Hij met ledige handen heen.

De gewoonte een koning aan te duiden door het vreemde voorwerp in de taart is in die context te situeren.

De Zaligmaker is én eerst erkend geweest door de herders: de verworpene van hun tijd³⁸ én Hij heeft zich via de engelen het eerst laten openbaren aan hen als *mensen van goede wil*³⁹, zoals we het vroeger vertaalden.

Bedelen

Straatzangers trokken in die tijd er met de ster op uit. In de middeleeuwen wordt meer gewag gemaakt over de driekoningenspelen en - optochten. Ontelbare varianten van driekoningenliederen wijzen erop dat het de bedeltijd bij uitstek driekoningentijd was. Het was de wintertijd volop en voor arme mensen dan ook de treurigste tijd. Dat bedelen zal met de nood te maken hebben, maar ook met het gebruik van de stratzangers, die in de tijd van de boodschap aan de mensen van goede wil, beter op de 'welwillendheid' van de mens konden rekenen. Had men in de kerk niet gezongen op Kerstmis dat de 'welwillendheid van de Heer zich openbaarde'⁴⁰.

Vragen

De grot of de stal?

We zijn aan stalletjes gewoon. Het kerstverhaal zegt helemaal niets omtrent de locatie. Er waren wel herders en die herders schuilden in grotten in die buurt. Daarom kan het wel dat de H. Familie vluchtte in een grot. In de eerste tijden van het christendom was men ervan overtuigd dat de geboorteplaats

van Christus een grot moet geweest zijn. Toen Constantijn I het christendom vrije eredienst gaf kon men spijs de vijandschap die er geweest was nog de plaats aanduiden waar de wieg van de Heer zou gestaan hebben. De traditie zegt dat de moeder van Constantijn, nl. de Heilige Helena op de plaats waar nu de

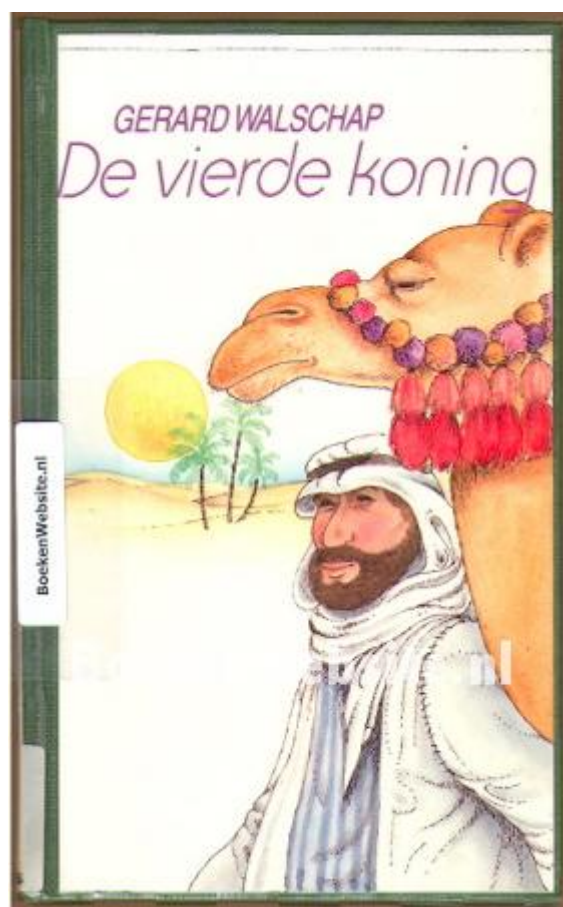
³⁸ Herders waren onrein omdat ze vaker kans hadden met mest en vuil in aanraking te komen.

³⁹ Lc. 2: 14: 'Glorie aan God in de hoogste hemel, en op aarde vrede onder de mensen in wie Hij een welgevallen heeft.'

⁴⁰ Wapenspreuk van Kard. Godfried Danneels : *aparuit benignitas*.

Achtergronden van het Kerstfeest

kerk van de geboorte staat boven de grot van de geboorte een heiligdom liet oprichten. De grot werd in 150 nog door de kerkvader Justinus genoemd. Of die kribbe een houten bak of een aarden kuip was is moeilijk te achterhalen. Het kan ook een voorraadkuip geweest zijn bij het gastenhuys waar de familie onderdak genomen had voor die speciale gelegenheid. Het spreekt voor zich dat Maria niet kon bevallen in de aanwezigheid van al het volk. Dat er geen plaats was in die slaapgelegenheid is niet uit te leggen met de vrome overdrijving als zou cafévolk de Messias niet willen. Het gastenverblijf bij zo'n gelegenheden (volkstelling; als die überhaupt is geschied) zal een geïmproviseerde gelegenheid geweest zijn. In doeken gewikkeld en in een kribbe gelegd. Dat is niet op de eerste plaats het teken van armoede, maar het teken van zorg door een aardse vader en moeder.

25 december

Is het wel normaal dat de herders 'snachts in het veld waren met hun schapen, ook in Israël, is het omstreeks deze tijd geen zomer. De datumkeuze moet dus wel een andere oorsprong hebben.

De vierde koning

Een Russische legende heeft het over een vierde koning. Hij zou in de Russische steppen vertrokken zijn met geschenken op zijn slee met rendieren. Sedert 2000 jaar weigert hij het kindje Jezus te vinden, ondertussen brengt hij onderweg de kinderen geschenken: Père Noël, de Kerstman.

Inhoudsopgave

Feest.....	1
Babylonische en Joodse kalender.....	1
Juliaanse kalender.....	2
Gregoriaanse kalender.....	2
Dionysius.....	3
Kerstmis.....	3

Achtergronden van het Kerstfeest

Het kerstverhaal van Lucas.....	4
Lucas en Paulus.....	4
Kribbe.....	5
Folklore.....	5
De kerststal.....	5
Kerstgeschenken.....	5
Os en ezel.....	6
Spar.....	6
Kerstboomballen.....	6
Geschenken.....	7
Engelenhaar.....	8
Kaarsen.....	8
Klokkengelui en ander lawaai.....	8
Rode paddestoeltjes in kerststukjes.....	8
Rook- of r(a)uwe nachten.....	8
Lotdagen.....	9
Adventskrans.....	10
Joel en midwinter 1.....	10
Hulst.....	10
FREYR, vruchtbaarheid en vrede.....	11
Freya.....	12
Kelten: Druïden.....	12
Dertiendag: Driekoningen/magiërs.....	14
Volksspreuken.....	15
Vermeende relieken in Trier.....	15
Het verhaal.....	16
Midrasjim.....	16
Kerstmis en epifanie.....	17
Tijdslijn.....	18
Het jaar O.....	19
De wijzen.....	21
Koningen en herders.....	21
Bedelen.....	22
Vragen.....	22
De grot of de stal?.....	22
25 december.....	23
De vierde koning.....	23